

Openingsrede academisch jaar 2015-2016

prof.dr. Gerty Lensvelt-Mulders, rector Universiteit voor Humanistiek

31 augustus 2015

Welkom geëerde gasten, collega's en oud-collega's, promovendi, welkom aan alle studenten, jullie zijn weer met veel, laat even horen met hoeveel? Welkom vooral ook onze nieuwe eerstejaars, voor wie dit ook een initiatierite is, kijk om je heen en je weet direct dat de universiteit geen middelbare school is. En welkom alle andere belangstellenden, bij deze rituele opening van het academisch jaar van de Universiteit voor Humanistiek. Een bijzonder welkom voor onze sprekers, dr. Edwin van Leeuwen, Neanske Tuinman, Wouter Jongstra en Sophie Albers. Welkom ook Freek Zwanenberg en Susan Jane, die zorgen voor de muzikale omlijsting. Ik ben heel blij dat u er allemaal bent.

Elk jaar stellen wij bij de opening van het academisch jaar het werk van een van onze leerstoelen centraal. Dit jaar staat de opening van het academisch jaar staat in het teken van de humanistische geestelijke begeleiding, onder de titel van *Rituelen: van natuur tot cultuur*. Ik begon daarom mijn welkomstwoord met deze opening een rituele opening te noemen, wat niet voor niets is natuurlijk. Kijk om u heen, dan ziet u vast wel wat ik daarmee bedoel. U zit in een prachtige ambiance, u zag het cortège binnenkomen, onze pedel liep voorop, zij droeg haar pedellenstaf, de hoogleraren dragen de toga en de baret. Wij zijn bekleed met de tekenen van waardigheid die horen bij ons ambt en wij zijn daar dermate gepast trots op, dat we zelfs een beetje gaan schrijden. Dat is een ritueel. De universiteit kent vele rituelen, denk bijvoorbeeld aan promoties en oraties. Masterstudenten van de UvH zetten hun handafdruk bij het afstuderen, die kunt u straks bewonderen tijdens het borrelen. Zag u onze pedellenstaf? Ziet u deze ketting? Misschien herkende u in beiden de verwijzing naar de Vitruvius man van Da Vinci? Een vierkant en een cirkel, symbolen voor de ratio en de emotie. Die twee kunnen niet zonder elkaar, maar, zo lijkt het soms, ook niet zo goed met elkaar. *Squaring the circle*, hou doe je dat? Mijn vader zie vroeger al tegen mij: "Gerty, je kunt nu eenmaal geen vierkante rondjes tekenen." In deze ketting is dat symbolisch toch geprobeerd door de cirkel uit een vierkante zilverdraad te rekken en het vierkant uit een ronde draad. Zo zijn beide zowel vierkant als rond. De keten staat voor het teken van waardigheid van de rector. Hij weegt best zwaar en dat moet ook, daardoor herinnert de ketting de rector aan het zoete juk dat hij of zij draagt. De ketting is geen ritueel maar een symbool.

Symbolen en rituelen worden vaak geassocieerd met religie, maar religies hebben niet het alleenrecht op rituelen, dat bewijst dit academisch samenzijn natuurlijk al. We zien wel vaak soortgelijke symbolen en rituelen terug over culturen en door alle tijden. Neem water en wassen. Het water is sterk verbonden aan reinigingsrituelen. In religieus verband speelt dat een rol bij het dopen en het rituele wassen van moslims voor het gebed. Maar er zijn ook culturen waar bijvoorbeeld soldaten zich ritueel wassen voor de strijd. En er zijn veel

mensen voor wie het 'in bad gaan' een persoonlijk ritueel van ontspanning en heel-wording is.

Samen eten heeft ook zo'n sterk symbolische lading. We kennen dat vanuit het christendom als het breken van het brood. Maar het geven van brood, vaak met zout, aan je gasten bij het binnengaan van je huis is als ritueel wijdverbreid en stukken ouder. Carlo Leget wees me in de voorbereiding naar deze dag erop dat zelfs restaurants dat al ontdekt hebben. Brood, olie en zout. En wat gebeurt er dan? ... dan is er altijd iemand die zo'n broodje pakt en aan de ander vraagt wat wil je erop?

Edwin van Leeuwen zal u direct nog veel meer vertellen over het hoe en waarom van rituelen en symbolen, ik ga hem verder het gras niet voor de voeten wegmaaien.

De UvH heeft twee goede redenen om te kiezen voor rituelen als onderwerp voor de opening van dit academisch jaar. *Allereerst* zijn er de discussies en veranderingen in het werkveld voor geestelijk verzorgers. Er is blijkt groeiende behoefte te ontstaan aan niet-talige vormen van geestelijke begeleiding. Humanisten zijn van oudsher helaas niet sterk op dit terrein. De Verlichting bracht ons naast veel goeds, ook de onttovering van de samenleving. Het verheerlijken van de ratio en daarbij het primaat van de taal als communicatiemiddel, maken dat we nu een beetje met lege handen staan. Als gevolg daarvan krijgt de universiteit al enige tijd vragen uit de verschillende werkvelden over het verder ontwikkelen van (groeps)rituelen om het instrumentarium van de humanistisch geestelijk verzorger te versterken. Door enkele humanistici is dan ook al het nodige ontwikkelt op dit vlak. Als UvH spelen we daar verder op in, door het onderzoek naar rituelen de komende tijd zowel theoretisch als praktisch met extra kracht te gaan (door)ontwikkelen. In dit kader wordt op 17 november een internationaal symposium op de UvH georganiseerd over nieuwe ritualisering in onze veranderende samenleving en in dezelfde week volgt ook de internationale chaplaincy bijeenkomst in samenwerking met het Humanistisch Verbond. U snapt wel dat die dingen geen toeval zijn.

Dit alles valt dan ook samen met een andere drijfveer voor onze keuze voor rituelen als onderwerp voor de opening van het academisch jaar. Wij zien dat in deze seculiere samenleving een vacuüm ontstaat dat humanisten moeilijk vinden om te vullen. Mensen kennen universeel de behoeften om de grote belangrijke momenten in het leven (en dat zijn niet alleen maar droevige of heel moeilijke momenten) te markeren, er bij stil te staan en er bijzondere aandacht aan te schenken. Soms ook om deel te zijn van iets dat boven jezelf uitstijgt, op te gaan in gezamenlijkheid. Mensen zijn absoluut autonome en rationele wezens. Maar wij zijn ook sociale wezens, kuddedieren in een constante staat van ontkenning. Deel uitmaken van iets dat groter is dan jijzelf kan zowel helend als vierend zijn. Er zijn veel manieren om dat bij mensen boven te brengen (denk aan dance-festivals), rituele handelingen horen daar ook bij. Rituelen zijn zingevend en daar onderzoek naar doen en daaraan werken draagt bij aan de missie van onze universiteit, het door ons academisch werk naderbij brengen van een humane samenleving waarin ieder mens een zinvol leven kan leiden.

Het onderzoek naar rituelen zal natuurlijk ook terugkomen in het onderwijs. Niet alleen in de bachelor en de masters, maar dit jaar hoopt de UvH ook van start te gaan met een celebrantenopleiding. Wij willen mensen gaan opleiden die anderen kunnen helpen met het regisseren van de belangrijke momenten in het leven, zodat die goed en onvergetelijk worden, helend of vierend.

Ik denk dat ik nu genoeg gezegd heb.

Rest mij nog slechts u even kort door het programma te loodsen:

1. Lezing door dr. Edwin van Leeuwen, werkzaam aan de School for Psychology and Neuroscience aan de University St. Andrews, Schotland
2. Muzikaal intermezzo door van Freek Zwanenberg (alumnus en improvisator) en Susan Jane (zangers) ondersteund door Neanske Tuinman, ook alumnus, dus humanistica en ritueel begeleider bij de nieuwe traditie.
3. Column door Wouter Jongstra, vrijwilliger bij stichting Humanistische Uitvaartbegeleiding
4. Column door Sophie Albers, masterstudent Universiteit voor Humanistiek
5. Muzikaal intermezzo
6. Afsluiting door prof.dr. Gerty Lensvelt-Mulders, rector UvH, gevolgd door een borrel op de UvH.

Tussen de verschillende onderdelen door is er geen aankondiging, ieder hier kent zijn rol in dit ritueel. Ik geef nu het woord graag aan Edwin van Leeuwen.

Dankwoord:

Aan het einde gekomen van deze wel heel bijzondere plechtigheid, wil ik de mensen bedanken zonder wie dit niet mogelijk was geweest. Allereerst natuurlijk dank aan onze sprekers dr. Edwin van Leeuwen, Neanske Tuinman, Wouter Jongstra en Sophie Albers. Dank je wel ook aan onze onderzoekers bij GB, in het bijzonder Joanna Wojtkowiak, voor hun inhoudelijke inbreng met raad en daad. Esther de Man en pedel Dorothé van Driel bedank ik voor het organiseren van deze prachtige dag en het team van de Pieterskerk voor de gastvrije ontvangst. Dank iedereen die hier aanwezig was om dit plechtige moment met uw aanwezigheid nog feestelijker te maken. Wij gaan nu gezamenlijk naar de universiteit om onder het genot van een borrel na te praten en uw goede wensen voor de UvH kracht bij te zetten met een toast. Ik nodig u uit om achter het cortège en de bloemen aan te lopen.